

Liberalizacja rynku gazu a bezpieczeństwo energetyczne

9 grudnia 2009 roku, Hotel SOFITEL Victoria, Warszawa

„Uwarunkowania rozbudowy sieci gazowniczej w Europie Środkowej a stabilność dostaw gazu do Polski”

**Instytut
Studiów Energetycznych**

Andrzej Sikora

www.ise.com.pl

ul. Śniadeckich 17

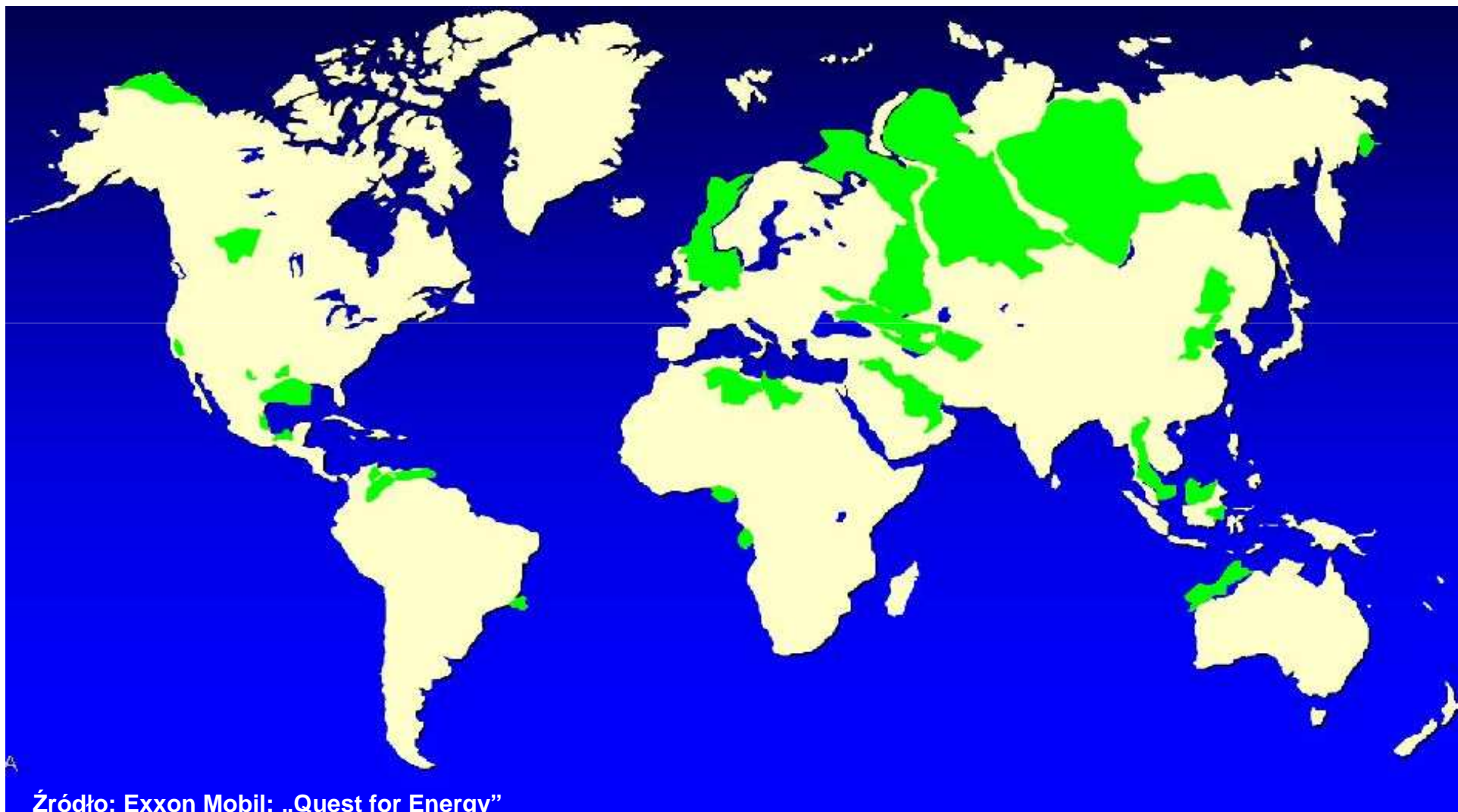
00-654 Warszawa

tel.: +48 (22) 629.97.46

fax : +48 (22) 621.74.88

Warszawa, 9 grudnia 2009 roku

Największe baseny węglowodorów - według całkowitych zasobów nadających się do eksploatacji

Źródło: Exxon Mobil: „Quest for Energy”

Kategorie ryzyk związanych z dostawami gazu

Gaz ziemny jest surowcem specyficznym, odmiennym od większości towarów masowych albowiem:

- Dostawy gazu zabezpieczają standardy życiowe ludności (ogrzewanie w zimie) i funkcjonowanie wielu gałęzi przemysłu
- Infrastruktura logistyczna konieczna do transportu wiąże na stałe (gazociągi) lub w określonym czasie (kontrakty długoterminowe na LNG) dostawcę z odbiorcą
- Rynek gazu z uwagi na monopolistyczną strukturę przesyłu i dystrybucji jest rynkiem regulowanym

Kategoria ryzyka	Prawdopodobieństwo zdarzenia	Wpływ na dostawy gazu
Konflikty zbrojne	-	++
Niestabilność polityczna	-	++
Terroryzm	-	-
Ograniczenia eksportowe	-	+
Wypadki	+	+
Pogoda	+	-
Praktyki monopolistyczne	++	++

++ **wysokie**

+ **średnie**

- **niskie**

Źródło: Palińska M., *Security of Oil and Gas Supplies to Poland*, Deliverable No 3.2 - RS 3b, Proceedings of the Second Forum - NEEDS, 2004.

Instrumenty służące do zwiększenia bezpieczeństwa dostaw gazu.

Dyrektywa 2004/67/WE:

- Możliwości składowania zapasów operacyjnych gazu i nadwyżek gazu
- Inwestycje w infrastrukturę do importu gazu poprzez terminale regazyfikujące oraz rurociągi.
- Zapewnienie takiej przepustowości sieci gazociągów, która umożliwiłaby przekierowanie dostaw gazu do dotkniętych obszarów,
- Współpraca pomiędzy operatorami systemów przesyłowych sąsiadujących ze sobą Państw Członkowskich w celu skoordynowania dyspozycji,
- Skoordynowane działania dyspozytorskie pomiędzy operatorami systemów dystrybucyjnych i przesyłowych,
- Możliwości przesyłu transgranicznego,
- Płynne i podlegające prawom handlu rynki gazu,
- Elastyczność przywozu i zróżnicowanie źródeł dostaw gazu,
- Krajowa wewnętrzna produkcja gazu i elastyczność produkcji,
- Elastyczność systemu,
- Rozwój zmiennego zapotrzebowania,
- Użycie alternatywnych paliw zapasowych w elektrowniach przemysłowych i zakładach energetycznych,
- Kontrakty długoterminowe na dostawy,

Magazyny gazu

Terminale LNG

Infrastruktura przesyłowa

Zliberalizowany rynek gazu

Huby gazowe

Wydobycie gazu

Fuel-switching

Układ interesów krajów UE na rynku gazowym

Grupa	Kraj	Produkcja własna	Magazyny	Znaczenie gazu dla gospodarki	Polityka grupy
I	Wielka Brytania	malejąca	niewystarczające	duże	Gaz jest strategicznie ważnym surowcem (poza Francją), siła przetargowa wyrażona wielkością konsumpcji i/lub własnej produkcji (Holandia) bardzo istotna. Kluczowe znaczenie ma dywersyfikacja źródeł dostaw i dobre ułożenie relacji z dostawcami (Rosją), wobec których dysponują istotnym argumentem (wielkością popytu). Wstrzemięźliwe podejście do koncepcji solidarnościowych w odniesieniu do polityki bezpieczeństwa. Różne podejście do liberalizacji: od bardzo zliberalizowanego rynku brytyjskiego po bardzo silnie oligopolistyczny rynek niemiecki oraz stopień zabezpieczenia wynikający z posiadanych PMG (duży - Niemcy, Francja, Włochy), a zbyt mały w W. Brytanii i Hiszpanii.
	Włochy	niewielka, malejąca	wystarczające	duże	
	Niemcy	niewielka, malejąca	wystarczające	duże	
	Holandia	wciąż duża	wystarczające	duże	
	Hiszpania	brak	niewystarczające	duże	
	Francja	brak	wystarczające	mniejsze	
II	Belgia	brak	niewystarczające	duże	Z uwagi na mniejszą siłę przetargową oraz duże (poza Polską i Czechami) znaczenie gazu w gospodarce, dla tej grupy kwestie bezpieczeństwa mają bardzo istotne znaczenie. Niemal wszystkie kraje poza Rumunią są też silnie uzależnione od importu, przy czym wszystkie poza Belgią głównie od importu z Rosji. Swą pozycję usiłują wzmocnić poprzez produkcję własną (Rumunia i Polska), rozbudowane PMG (wszyscy poza Belgią i Polską) oraz huby gazowe (Belgia, Austria). Ta grupa powinna najsilniej optować za mechanizmami solidarnościowymi, ale z różnych względów (polityczne, rola przedsiębiorstw zasiedlonych) często przyjmuje rozwiązanie oparte o dwustronne umowy z Gazpromem.
	Austria	niewielka	wystarczające	duże	
	Węgry	niewielka	wystarczające	duże	
	Rumunia	istotna	wystarczające	duże	
	Czechy	brak	wystarczające	mniejsze	
	Polska	istotna	niewystarczające	mniejsze	
Słowacja	brak	wystarczające	duże		
III	Litwa	brak	brak	duże	Kraje będące w najgorszej sytuacji z uwagi na niską siłę przetargową i niemal 100% uzależnienie od importu oraz duże lub rosnące znaczenie gazu dla gospodarki. Poza posiadającą ogromne (jak na swoje potrzeby) magazyny gazu Łotwą wszystkie pozostałe kraje nie posiadają praktycznie żadnych mechanizmów obrony przed nagłą przerwą w dostawach gazu. O ile jednak Grecja i Portugalia mają terminale LNG pozwalające na pewną elastyczność dostaw, zaś Luksemburg i Irlandia połączenia z gazowymi gigantami, o tyle kraje Europy Środkowej i Południowej są niemal w 100% zależne od rosyjskiego gazu.
	Łotwa	brak	ogromne	duże	
	Irlandia	minimalna	brak	duże	
	Luksemburg	brak	brak	duże	
	Portugalia	brak	niewystarczające	mniejsze	
	Bułgaria	brak	niewystarczające	mniejsze	
	Słowenia	brak	brak	mniejsze	
	Finlandia	brak	brak	mniejsze	
	Estonia	brak	brak	mniejsze	
Grecja	brak	niewystarczające	mniejsze		
IV	Dania	istotna	wystarczające	duże	Zbyt mała (w skali całej UE) produkcja i konsumpcja by kraj ten zakwalifikować do wyższych grup. Co więcej brak istotniejszych połączeń (poza Szwecję) czyni z niego swoistą samotną wyspę, która może jednakże stać się swego rodzaju łącznikiem Europy Środkowej i regionu Bałtyku ze złożami norwesкими.
V	Szwecja	brak	brak	minimalne	Minimalne zużycie i znaczenie gazu dla gospodarki czynią z tego kraju swoistego outsidera jeżeli chodzi o kreowanie polityki bezpieczeństwa dostaw gazu. Stąd jedyna argumentacja przeciwko projektowi Nord Stream, jaką jest skłonność zaakceptować Szwecję, jest oparta na aspektach ekologicznych a nie uwarunkowaniach związanych np. z bezpieczeństwem dostaw.

Zliberalizowany rynek gazu ?

Bariery dla liberalizacji rynków gazowych:

- nieefektywny, niepełny unbundling w przesyle
- zablokowanie przepustowości gazociągów tranzytowych przez firmy zasiedziałe (wyłączenie z TPA dla „take-or-pay”)
- brak unbundlingu w dystrybucji
- różne systemy taryfowe i podział na wiele stref bilansowania
- utrudniony dostęp do magazynów gazu
- brak płynności na rynkach spotowych i forward

Struktura importu i produkcji na europejskich krajowych rynkach gazu ziemnego.

	liczba firm z co najmniej 5% udziałem w zdolnościach produkcyjnych / zdolnościach importowych	liczba firm z co najmniej 5% udziałem w dostępnym gazie	udział 3 największych dostawców na rynku hurtowym	Handel w węzłach sieci (National Balancing Point)	Płynność rynku: Transakcje spot/ Całkowita konsumpcja	Płynność rynku: Transakcje terminowe/ Całkowita konsumpcja
Austria	2	4	80%	ograniczony	3%	-
Belgia	2	2	-	zaawansowany	229%	-
Czechy	-	-	-	nie	-	-
Dania	2	2	97%	planowany	-	-
Estonia	1	-	100%	nie	-	-
Francja	2	2	98%	nie	-	-
Hiszpania	4	4	73%	planowany	-	-
Holandia	1	1	85%	ograniczony	5%	175%
Irlandia	5	5	84%	nie	-	-
Litwa	4	-	92%	nie	-	-
Luksemburg	1	-	-	nie	-	-
Łotwa	1	1	100%	nie	-	-
Niemcy	5	10	80%	nie	-	-
Polska	1	1	100%	nie	-	-
Słowacja	1	1	-	nie	-	-
Słowenia	1	1	100%	nie	-	-
Szwecja	1	5	78%	nie	-	-
Węgry	2	1	100%	nie	-	-
Włochy	3	3	62%	ograniczony	-	7%
Wielka Brytania	7	7	36%	zaawansowany	10%	540%
	rynek zliberalizowany					
	rynek liberalizujący się					
	rynek zmonopolizowany					

Źródło: Stan konkurencji na rynku energii elektrycznej i rynku gazu:
Raporty porównawcze Komisji Europejskiej, styczeń 2006

Zliberalizowany rynek gazu ?

Stopień kontroli rynków krajowych przez firmy zasiedziałe

	Całkowity import [mld m ³]	Udział firmy zasiedziałej w imporcie	Produkcja krajowa [mld m ³]	Udział firmy zasiedziałej w produkcji krajowej
Austria	9	80-90%	2	-
Belgia	16	90-100%	0	-
Czechy	9	90-100%	<1	-
Dania	0	-	10	80-90%
Francja	49	90-100%	1	-
Wlk. Brytania	13	20-30%	105	40-50%
Niemcy	88	90-100%	18	80-90%
Węgry	11	90-100%	3	90-100%
Włochy	67	60-70%	13	80-90%
Holandia	18	50-60%	73	90-100%
Polska	10	90-100%	5	90-100%
Słowacja	7	90-100%	<1	-

Źródło: DG Competition Report on Energy Sector Inquiry, styczeń 2007

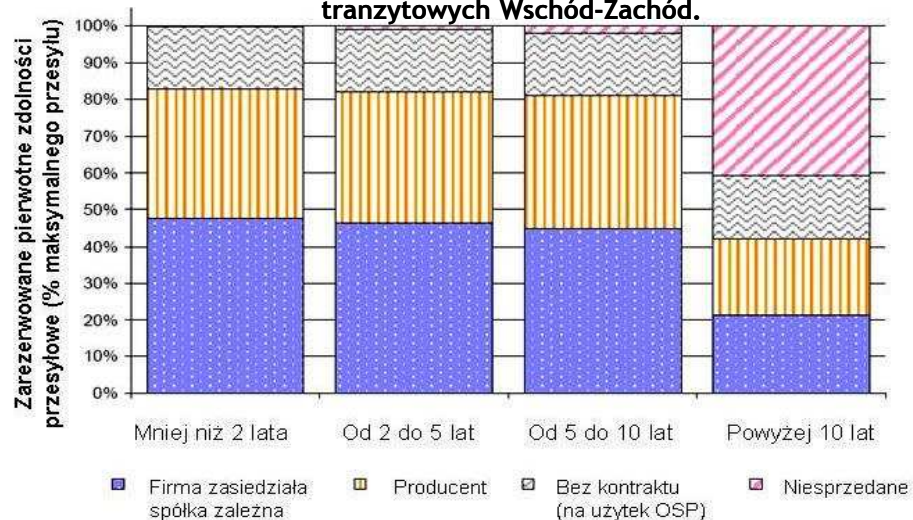
Stopień koncentracji dystrybucji.

	Przedsiębiorstwa z ponad 5 % udziałem w rynku	Liczba niezależnych dostawców (nie dot. filii przedsiębiorstw sieciowych)	Udział 3 największych przedsiębiorstw w dostawach gazu dla elektro-wni	Udział 3 największych przedsiębiorstw w dostawach gazu dla odbiorców przemysłowych	Udział 3 największych przedsiębiorstw w dostawach gazu dla małych/średnich przedsiębiorstw	Udział 3 największych przedsiębiorstw w dostawach gazu dla bardzo małych odb. biznes. i gosp. domowych
Austria	4	6	-	-	-	-
Belgia	3/5	12/8	-	100%/90%	100%/99%	99%/100%
Czechy	7	0	-	54%	51%	57%
Dania	3	2	100%	92%	100%	100%
Estonia	1	1	85%	100%	100%	100%
Francja	3	6	-	-	-	-
Hiszpania	5	4	-	72%	77%	90%
Holandia	3	5	-	-	-	83%
Irlandia	3	8	91%	100%	100%	100%
Litwa	2	0	-	100%	100%	100%
Luksemburg	4	1	99%	95%	93%	93%
Łotwa	1	0	-	100%	100%	100%
Niemcy	1	9	-	-	-	-
Polska	7	0	100%	-	-	-
Słowacja	1	0	100%	100%	100%	100%
Słowenia	6	0	-	-	-	-
Szwecja	-	-	-	-	-	-
Węgry	7	0	95%	77%	76%	79%
Włochy	5	110	80%	54%	-	33%
Zjednoczone Królestwo	6	8	56%	53%	61%	77%

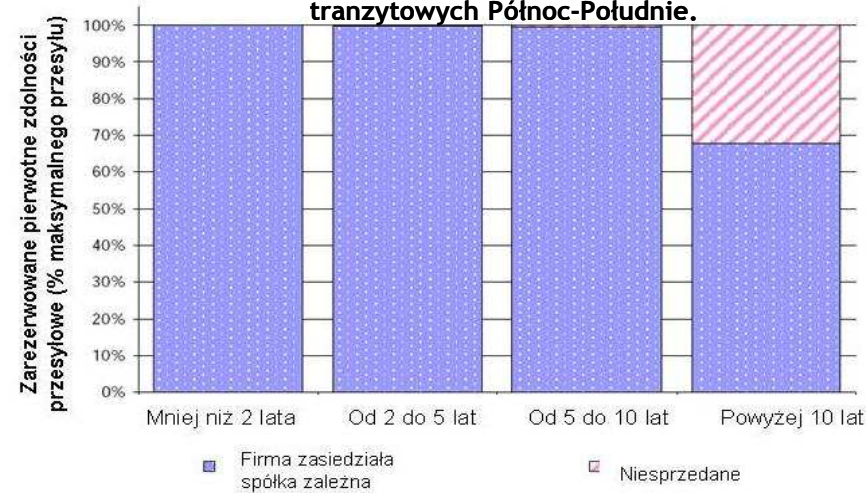
Źródło: Stan konkurencji na rynku energii elektrycznej i rynku gazu: Raporty porównawcze Komisji Europejskiej, styczeń 2006

Zliberalizowany rynek gazu ?

Stopień alokacji pierwotnych zdolności przesyłowych linii tranzytowych Wschód-Zachód.

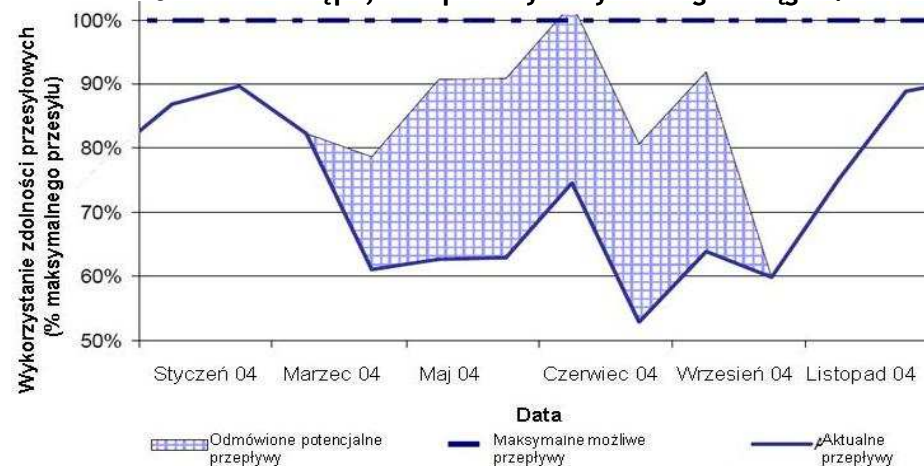

Stopień alokacji pierwotnych zdolności przesyłowych linii tranzytowych Północ-Południe.

- Na rzecz firm zasiedziałych przydzielone są długoterminowe (w perspektywie roku 2015) rezerwacje pierwotnych zdolności przesyłowych, które wynikają z długoterminowych kontraktów zawartych jeszcze przed wejściem w życie prawodawstwa liberalizującego europejski rynek gazu ziemnego.
- Do nowych uczestników rynku trafia jedynie około 5% długoterminowych zdolności przesyłowych.
- Ta część zdolności, która następnie zmienia użytkownika na rynku wtórnym w większości trafia do uczestników rynku, którzy są jednakże powiązani z przedsiębiorstwami zasiedziałymi będącymi użytkownikami pierwotnych zdolności przesyłowych.
- W większości wypadków dotychczasowe umowy obejmujące pierwotne zdolności przesyłowe zawierają klauzule umożliwiające obecnym użytkownikom przedłużenie obowiązywania tych kontraktów po dacie ich pierwotnego zakończenia na równie preferencyjnych warunkach.
- Normą jest odmowa dostępu do sieci tranzytowych oraz kontraktowe ograniczenia zdolności przesyłowych w tych sieciach mimo, iż faktyczne wykorzystanie gazociągów często nie sięga nawet 2/3 całkowitej zdolności przesyłowej.

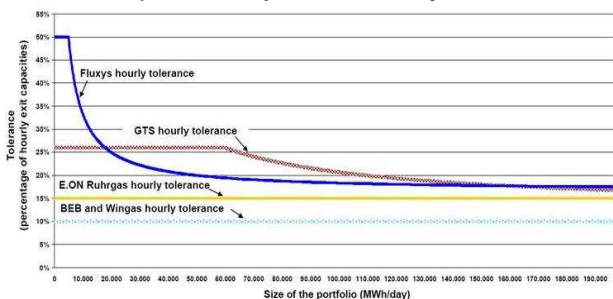
Odmowa dostępu, a stopień wykorzystania gazociągów.

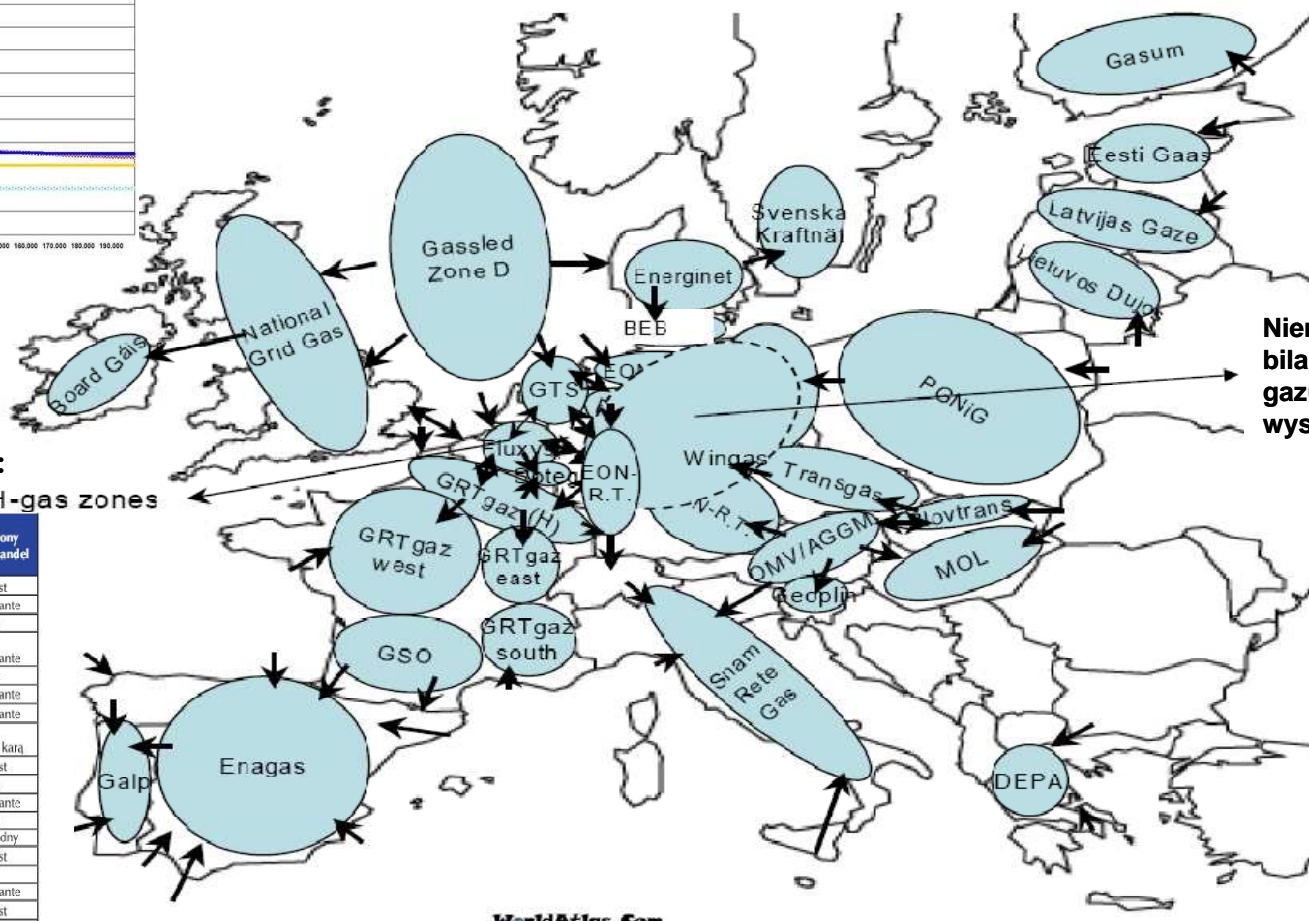
Źródło: DG Competition Report on Energy Sector Inquiry, styczeń 2007.

Zliberalizowany rynek gazu?

Przedziały tolerancji a wielkość portfela dostaw

Ilość stref bilansowania dla gazu wysokometanowego na rynku europejskim

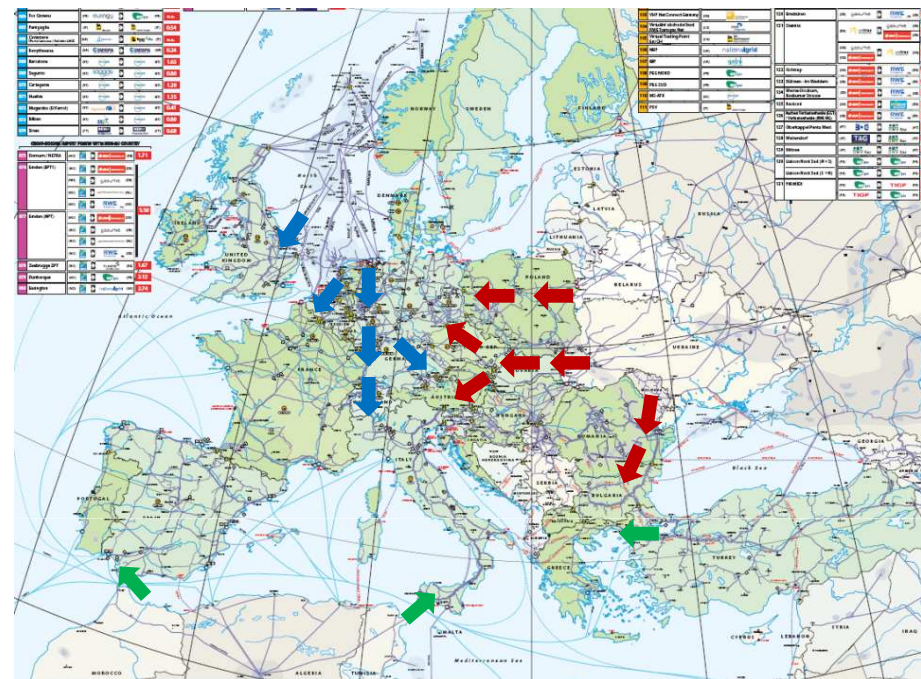
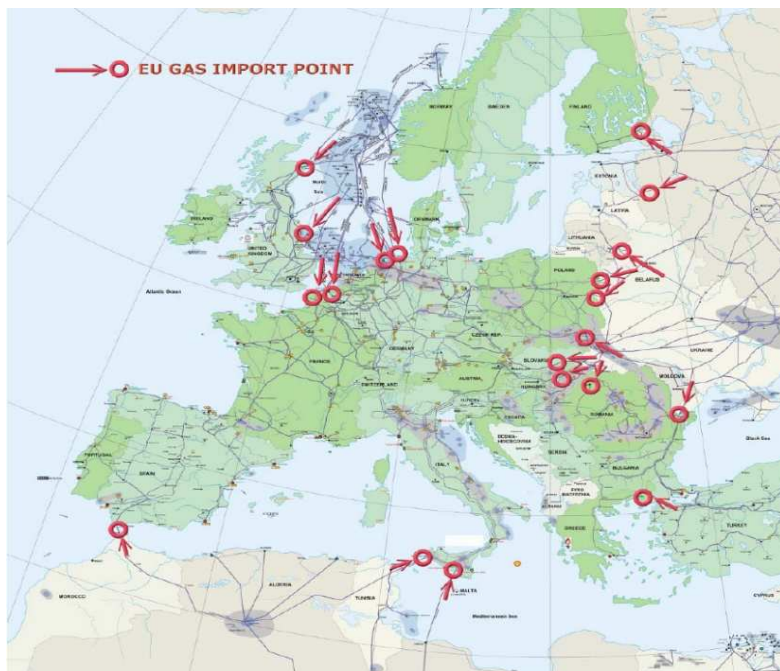
Niemcy: 15 stref bilansowania tylko dla gazu wysokometanowego

Warunki dostępu do sieci gazowych: organizacja bilansowania 3 H-gas zones

	Okres bilansowania	Warunki ustalone przez:	Przedział tolerancji	Dozwolony pooling/handel
Austria	godzinowy	rynek	nie	ex-posit
Belgia	dobowy	Regulator/OSP	10%	tylko ex-ante
Czechy	dobowy	OSP	tak	brak
Dania	dobowy	Regulator/OSP	15%/ 5% wielkości dobowej	tylko ex-ante
Estonia	dobowy	OSP	tak	brak
Francja	dobowy	Regulator	20%	tylko ex-ante
Hiszpania	dobowy	Ministerstwo/OSP	nie	tylko ex-ante
Holandia	godzinowy/dobowy	Regulator	13% godzinowo/ 2% dobowa	ex-posit z kata
Irlandia	dobowy	Regulator/OSP	3%	ex-posit
Litwa	dobowy	OSP	tak	brak
Luksemburg	dobowy	Regulator/OSP	5%/3%	tylko ex-ante
Łotwa	godzinowy	OSP	10%	brak
Niemcy	godzinowy	OSP	różnorodny	różnorodny
Polska	dobowy	OSP	nie	ex-posit
Słowacja	dobowy	OSP	5%	tak
Słowenia	dobowy	Regulator/OSP	tak	tylko ex-ante
Szwecja	dobowy	Regulator/OSP	nie	ex-posit
Węgry	dobowy	Regulator/OSP	2-8%	brak
Włochy	dobowy	Regulator	8%	ex-posit
Zjednoczone Królestwo	dobowy	rynek	nie	ex-posit

Źródło: EFET, TRADING PERSPECTIVES OF EUROPEAN GAS INTEROPERABILITY, wrzesień 2008

Infrastruktura przesyłowa

- Infrastruktura pod kątem bezpieczeństwa dostaw gazu:
 - Wejścia do systemu spoza obszaru UE, przede wszystkim od głównych dostawców: Rosji, Norwegii, krajów północnoafrykańskich oraz terminale regazyfikacyjne LNG.
 - Połączenia pomiędzy krajami unijnymi – szczególnie wzdłuż głównych magistrali tranzytowych:
 - Północ-Południe: gaz z Morza Północnego, a w dalszej perspektywie głównie gaz norweski do Belgii, Holandii, Niemiec, Francji, a dalej Szwajcarii, Austrii, Włochy i Czech,
 - Wschód-Zachód: gaz z Rosji (i basenu Morza Kaspijskiego) via Białoruś i Ukrainę przez Polskę, Słowację Czechy, Węgry i Rumunię do Niemiec, Austrii, Włoch i na Bałkany,
 - oraz powstającej Południe-Północ: gaz z Afryki Północnej i Środkowego Wschodu przez Włochy i Hiszpanię oraz Bałkany.
 - Wejścia i wyjścia do danego kraju (rynku gazowego) ze szczególnym uwzględnieniem połączeń alternatywnych do głównych tras zaopatrzeniowych.
 - Podziemne Magazyny Gazu.

Infrastruktura przesyłowa

Struktura wejść do systemów gazowych państw UE w 2009 roku (stan na 31 lipca 2009).

Do	Z	mld m3/rok	mln m3/dzień	Do	Z	mld m3/rok	mln m3/dzień	Do	Z	mld m3/rok	mln m3/dzień
Słowacja	Rosja (via Ukraina)	108,0	295,9	Belgia	Norwegia	14,6	40,1	Włochy	Algeria (via Tunezja)	31,7	86,9
	Austria	6,2	17,0		Holandia	47,5	130,1		Libia	10,0	27,4
	Czechy	4,5	12,4		Niemcy	18,2	49,9		Austria	35,7	97,9
Polska	Rosja (via Białoruś)	36,6	100,2		Wielka Brytania	20,0	54,7		Szwajcaria	22,6	61,9
	Rosja (via Ukraina)	5,7	15,6		Francja	5,7	15,6		Słowenia	1,6	4,3
	Niemcy	1,1	3,1		LNG	9,0	24,7		LNG	11,3	31,0
Czechy	Słowacja	52,7	144,4	Norwegia	11,7	32,0	Hiszpania	Algeria (via Maroko)	11,1	30,5	
	Niemcy	24,5	67,2	Belgia	6,4	17,5		Francja	2,4	6,5	
Austria	Słowacja	52,9	145,0	Niemcy	26,0	71,3		Portugalia	2,5	6,7	
	Niemcy	4,0	11,0	Polska	26,3	72,0		LNG	57,5	157,4	
	Włochy	3,2	8,6	Czechy	57,3	157,1	Portugalia	Hiszpania	4,8	13,2	
Rumunia	Rosja (via Ukraina)	41,5	113,8	Austria	11,9	32,5		LNG	5,2	14,2	
Węgry	Rosja (via Ukraina)	14,3	39,1	Norwegia	32,1	88,0	Grecja	Turcja	7,0	19,2	
	Austria	4,1	11,3	Holandia	39,8	109,0		Bulgaria	3,2	8,6	
Bulgaria	Rumunia	28,7	78,7	Dania	3,0	8,2		LNG	1,3	3,6	
Słowenia	Austria	2,5	6,7	Belgia	11,0	30,0					
	Włochy	0,9	2,4	Norwegia	36,4	99,8					
Łotwa	Rosja	7,3	20,0	Holandia	14,2	38,9					
	Litwa	1,9	5,3	Belgia	23,7	64,8					
Litwa	Rosja (via Białoruś)	10,5	28,8	Irlandia	2,9	8,0					
	Łotwa	1,9	5,3	LNG	34,6	94,8					
Estonia	Rosja	1,8	5,0	Norwegia	18,6	50,9					
	Łotwa	2,6	7,0	Belgia	19,3	52,8					
Finlandia	Rosja	7,0	19,2	Niemcy	14,0	38,4					
Serbia	Węgry	4,5	12,2	Szwajcaria	1,5	4,1					
Chorwacja	Słowenia	1,8	4,8	Hiszpania	0,1	0,2					
Macedonia	Bulgaria	1,0	2,6	LNG	17,0	46,6					
				Belgia	1,6	4,3					
			Luksemburg	Niemcy	1,1	2,9					
			Szwajcaria	Niemcy	21,3	58,3					
				Francja	7,3	19,9					
				Włochy	1,8	5,0					
			Irlandia	Wielka Brytania	10,7	29,3					
			Szwecja	Dania	3,2	8,6					
			Dania	Niemcy	0,73	2,0					

- Kolory odzwierciedlają główne źródło gazu w danym punkcie wejścia dla danego kraju:
 - gaz norweski i z Morza Północnego: kolor niebieski
 - gaz rosyjski: kolor czerwony
 - gaz z Afryki Północnej i Środkowego Wschodu: kolor zielony
 - LNG: kolor pomarańczowy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: GIE - THE EUROPEAN NATURAL GAS NETWORK, (mapa i baza danych połączeń tranzytowych).

Mechanizm wspólnotowy a układ połączeń

- Projekt nowego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczącego środków zapewniających bezpieczeństwo dostaw gazu ziemnego przewiduje (Art. 10) iż „... Komisja może ogłosić stan nadzwyczajny we Wspólnocie na wniosek jednego z właściwych organów lub w przypadku utraty przez Wspólnotę więcej niż 10 % dziennych dostaw gazu z krajów trzecich, zgodnie z obliczeniami ENTSO-G”.
- Tabela na następnym slajdzie zawiera analizę utraty potencjalnego importu przez dany punkt wejścia lub wariantowo całego tranzytu przez dany kraj (Ukraina lub Białoruś) i możliwości jego substytucji przez alternatywne połączenia tudzież terminale LNG.
- Dostępność alternatywnych połączeń została określona na podstawie istniejącej konfiguracji i faktycznych przepływów gazu w roku 2008. I tak założono, iż:
 - Każdy gazociąg transportujący surowiec z pól norweskich do Europy Zachodniej może być zastąpiony przez wszystkie pozostałe gazociągi oraz zlokalizowane w Europie Północno-Zachodniej terminale LNG (w jednym wariantcie ze 100% obciążeniem w drugim z 50% obciążeniem).
 - Gazociągi transportujące gaz z Rosji (lub z regionu kaspijskiego przez Rosję) z uwagi na brak połączeń pomiędzy np. Rumunią a Węgrami albo Słowacją mają tylko częściową substytucyjność tzn. np. gazociąg Przyjaźń (via Słowacja, Czechy) może być zastąpiony przez Jamał, wejście w Drozdowiczach oraz odnogę przez Węgry, ale już nie przez gazociągi transportujące gaz na południe Europy przez Rumunię i Bułgarię
 - Gazociągi z południa (Afryka Północna i Środkowy Wschód) mają podobny układ tzn. gazociąg transportujący gaz z Algierii do Hiszpanii nie może zostać zastąpiony rurociągiem do Włoch, ale do substytucji mogą być wykorzystane terminale LNG (w wariantach ze 100 i 50% obciążeniem).
 - W przypadku terminali LNG substytuujemy terminal o największej mocy regazyfikacji.

Wyjścia do UE		Maksymalna przepustowość		pozostałe rurociągi i terminale LNG mogące zastąpić daną infrastrukturę w mln m3/dzień	trwała utrata importu na skutek wyłączenia pojedynczej infrastruktury mln m3/dzień	trwała utrata importu na skutek wyłączenia pojedynczej infrastruktury jako % importu z krajów trzecich	pozostałe rurociągi i terminale LNG mogące zastąpić daną infrastrukturę w mln m3/dzień	trwała utrata importu na skutek wyłączenia pojedynczej infrastruktury jeśli terminale LNG pracują na 50%	trwała utrata importu na skutek wyłączenia pojedynczej infrastruktury jako % importu z krajów trzecich	pozostałe rurociągi i terminale LNG mogące zastąpić daną infrastrukturę w mln m3/dzień	trwała utrata importu na skutek wyłączenia całkowitej tranzytu przez dany kraj (np. BY, UK)	trwała utrata importu na skutek wyłączenia pojedynczej infrastruktury jako % importu z krajów trzecich
Z	Do	mld m3/rok	mln m3/dzień	mln m3/dzień	mln m3/dzień	%	mln m3/dzień	mln m3/dzień	%	mln m3/dzień	mln m3/dzień	%
Norwegia	Niemcy (Dortum)	15,0	41,0	436,0	0,0	0%	353,0	0,0	0%	N/D	N/D	N/D
	Niemcy/Holandia (Emden)	28,9	79,2	397,9	0,0	0%	314,9	0,0	0%	N/D	N/D	N/D
	Belgia (Zeebrugge ZPT)	14,6	40,1	437,0	0,0	0%	354,0	0,0	0%	N/D	N/D	N/D
	Wielka Brytania (Easington)	24,0	65,8	411,3	0,0	0%	328,3	0,0	0%	N/D	N/D	N/D
	Wielka Brytania (St. Fergus)	12,4	34,1	443,0	0,0	0%	360,0	0,0	0%	N/D	N/D	N/D
	Francja (Dunkierka)	18,6	50,9	426,2	0,0	0%	343,2	0,0	0%	N/D	N/D	N/D
Rosja	Polska (Kondratki, Titierowka, BY)	31,3	85,8	365,0	0,0	0%	N/D	N/D	N/D	350,6	0,0	0%
	Polska (Włocławek, Lwówek BY)	5,4	14,9	30,0	0,0	0%	N/D	N/D	N/D	15,6	8,2	1%
	Polska (Wysokoje, BY)	5,3	14,4	30,5	0,0	0%	N/D	N/D	N/D	15,6	8,2	1%
	Polska (Drozdowicze, UK)	5,7	15,6	29,3	0,0	0%	N/D	N/D	N/D	29,3	0,0	0%
	Słowacja (Velke Kapusany, UK)	108,0	295,9	154,9	146,8	17%	N/D	N/D	N/D	100,2	201,5	23%
	Węgry (Beregdaroc, UK)	14,3	39,1	411,7	0,0	0%	N/D	N/D	N/D	100,2	201,5	23%
	Rumunia (Mediesu Aurit, UK)	4,0	11,0	102,7	0,0	0%	N/D	N/D	N/D	0,0	28,5	3%
	Rumunia (Isaccea, UK)	37,5	102,7	11,0	17,5	2%	N/D	N/D	N/D	0,0	28,5	3%
	Litwa (Kotlovka, BY)	10,5	28,8	5,3	10,3	1%	N/D	N/D	N/D	5,3	10,3	1%
	Finlandia (Imatra)	7,0	19,2	0,0	12,3	1%	N/D	N/D	N/D	0,0	12,3	1%
	Łotwa (Korneti)	7,3	20,0	5,3	10,3	1%	N/D	N/D	N/D	5,3	10,3	1%
Estonia	1,8	5,0	7,0	8,6	1%	N/D	N/D	N/D	7,0	8,6	1%	
Algieria	Włochy (Mazara del Vallo)	31,7	86,9	58,4	36,7	4%	42,9	52,3	6%	N/D	N/D	N/D
	Hiszpania (Tarifa)	11,1	30,5	157,4	0,0	0%	78,7	0,0	0%	N/D	N/D	N/D
Libia	Włochy (Gela)	10,0	27,4	117,9	0,0	0%	102,4	0,0	0%	N/D	N/D	N/D
Turcja	Grecja (Kipoi)	7,0	19,2	12,2	0,0	0%	10,4	0,0	0%	N/D	N/D	N/D
LNG	Hiszpania	57,5	157,4	148,2	0,0	0%	89,3	0,0	0%	N/D	N/D	N/D
	Francja	17,0	46,6	449,7	0,0	0%	380,4	0,0	0%	N/D	N/D	N/D
	Wielka Brytania	34,6	94,8	440,1	0,0	0%	375,6	0,0	0%	N/D	N/D	N/D
	Włochy	11,3	31,0	185,4	0,0	0%	118,8	0,0	0%	N/D	N/D	N/D
	Belgia	9,0	24,7	452,4	0,0	0%	381,7	0,0	0%	N/D	N/D	N/D
	Portugalia	5,2	14,2	187,9	0,0	0%	109,2	0,0	0%	N/D	N/D	N/D
	Grecja	1,3	3,6	27,8	0,0	0%	27,8	0,0	0%	N/D	N/D	N/D
Import spoza UE infrastruktura	Cała UE	541,9	1484,8									
Import spoza UE w 2009	Cała UE	324,5	889,0									
Rosja (gdyby był Nord Stream)	Słowacja (Velke Kapusany, UK)	108,0	295,9	305,6	0,0	0,0	N/D	N/D	N/D	250,8	50,8	6%

Infrastruktura - czy zabezpiecza na wypadek kryzysu ?

Kraj	Konsumpcja w szczycie	Maksymalna moc wytlaczania z magazynów (w tym LNG)	Produkcja własna	LNG	LNG poza magazynami	Gazociągi przynoszące gaz ze Wschodu	Największa infrastruktura (zasada N-1 dla infrastruktury)	Pozostałe gazociągi dla N-1	Wskaźnik N-1	Brakujący % infrastruktury do spełnienia wskaźnika N-1
	mln m ³ /dzień	mln m ³ /dzień	mln m ³ /dzień	mln m ³ /dzień	mln m ³ /dzień	mln m ³ /dzień	mln m ³ /dzień	mln m ³ /dzień	mln m ³ /dzień	%
W. Brytania	491	96	191	95	0	0	66	146	88%	12%
Niemcy	500	328	36	0	0	262	100	397	152%	Bez niedoboru
Włochy	387	253	23	31	0	98	98	180	118%	Bez niedoboru
Francja	374	266	2	47	0	0	53	94	97%	3%
Hiszpania	175	172	0	157	0	0	40	44	101%	Bez niedoboru
Holandia	430	177	185	0	0	0	32	89	105%	Bez niedoboru
Belgia	135	23	0	25	2	0	90	201	167%	Bez niedoboru
Rumunia	75	22	32	0	0	114	103	11	87%	13%
Polska	68	34	11	0	0	116	86	33	115%	Bez niedoboru
Węgry	110	51	8	0	0	39	39	11	64%	36%
Austria	69	49	5	0	0	145	145	20	107%	Bez niedoboru
Czechy	64	51	0	0	0	144	144	67	184%	Bez niedoboru
Słowacja	40	34	1	0	0	296	296	29	161%	Bez niedoboru
Irlandia	22	3	1	0	0	0	29	0	17%	83%
Portugalia	20	7	0	14	7	0	14	13	66%	34%
Dania	26	16	28	0	0	0	2	0	168%	Bez niedoboru
Grecja	15	0	0	4	4	9	19	9	81%	19%
Finlandia	21	0	0	0	0	19	19	0	0%	100%
Bułgaria	15	3	0	0	0	79	79	0	22%	78%
Litwa	13	0	0	0	0	29	29	5	41%	59%
Łotwa	9	24	0	0	0	25	20	5	325%	Bez niedoboru
Luksemburg	7	0	0	0	0	0	3	4	62%	38%
Estonia	5	0	0	0	0	5	5	7	140%	Bez niedoboru
Słowenia	5	0	0	0	0	7	7	2	48%	52%
Szwecja	6	0	0	0	0	0	9	0	0%	100%
UE	3082	1609	523	372						15

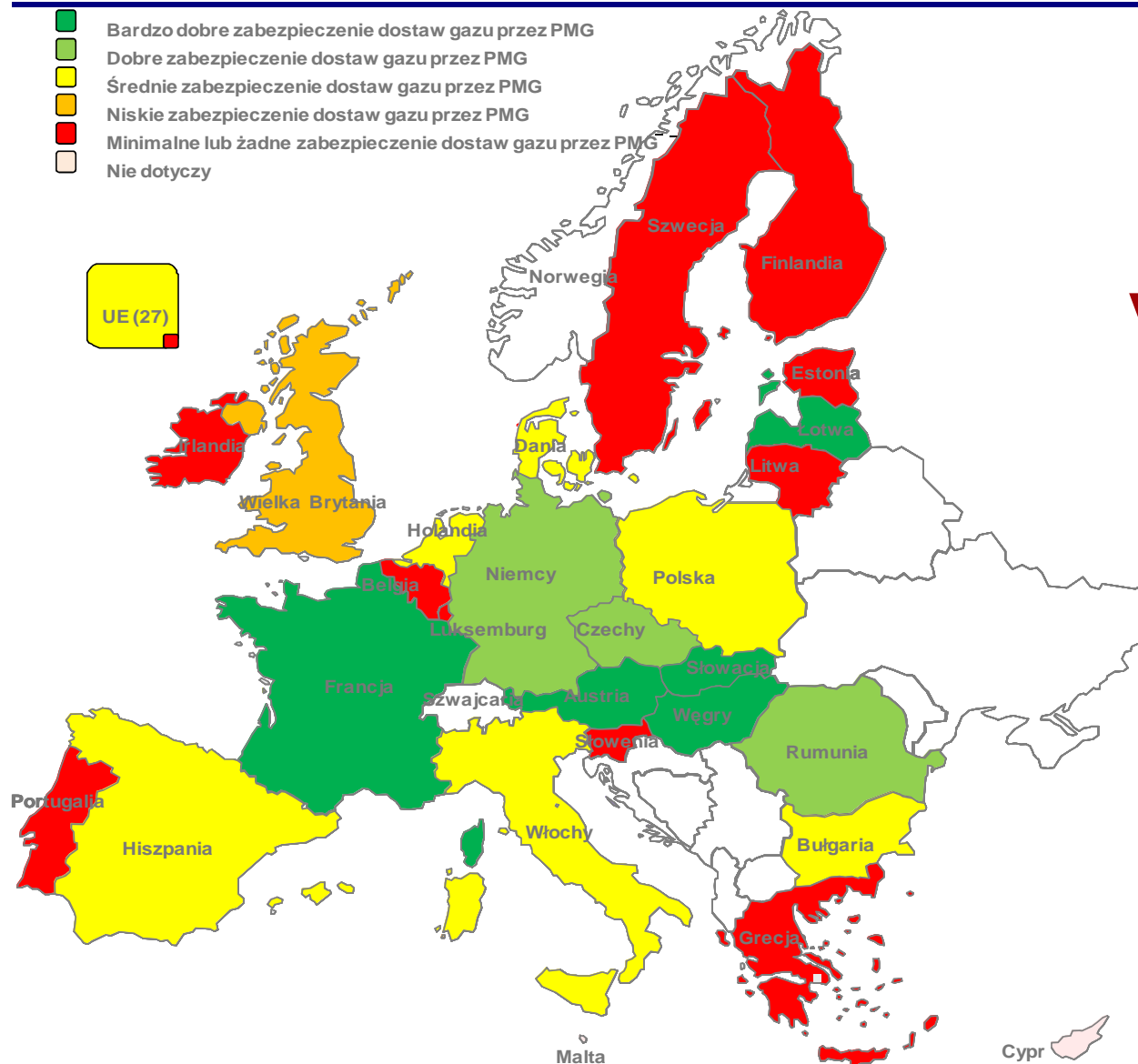
Infrastruktura - czy zabezpiecza na wypadek kryzysu ?

Kraj	Konsumpcja roczna	Produkcja własna	LNG	Gazociągi przynoszące gaz ze Wschodu	Największa infrastruktura (zasada N-1 dla infrastruktury)	Pozostałe gazociągi dla N-1	Wskaźnik N-1	Brakujący % infrastruktury do spełnienia wskaźnika N-1
	mld m3/rok	mld m3/rok	mld m3/rok	mld m3/rok	mld m3/rok	mld m3/rok	mld m3/rok	%
W. Brytania	93,9	69,7	34,6	0,0	24,0	53,2	144%	Bez niedoboru
Niemcy	82,0	13,1	0	95,5	36,5	144,8	175%	Bez niedoboru
Włochy	77,7	8,4	11,32	35,7	35,7	65,9	94%	6%
Francja	44,2	0,7	17	0,0	19,3	34,2	90%	10%
Hiszpania	39,0	0,0	57,46	0,0	14,5	15,9	92%	8%
Holandia	38,6	67,5	0	0,0	11,7	32,4	251%	Bez niedoboru
Belgia	15,8	0,0	9	0,0	32,7	73,3	445%	Bez niedoboru
Rumunia	14,5	11,7	0	41,5	37,5	4,0	105%	Bez niedoboru
Polska	13,9	4,0	0	42,3	31,3	12,1	107%	Bez niedoboru
Węgry	12,0	3,0	0	14,3	14,3	4,1	56%	44%
Austria	9,5	1,9	0	52,9	52,9	7,2	89%	11%
Czechy	8,7	0,0	0	52,7	52,7	24,5	254%	Bez niedoboru
Słowacja	5,7	0,2	0	108,0	108,0	10,7	172%	Bez niedoboru
Irlandia	5,0	0,3	0	0,0	10,7	0,0	6%	94%
Portugalia	4,6	0,0	5,2	0,0	5,2	4,8	94%	6%
Dania	4,6	10,2	0	0,0	0,7	0,0	223%	Bez niedoboru
Grecja	4,2	0,0	1,3	3,2	7,0	3,2	83%	17%
Finlandia	4,0	0,0	0	7,0	7,0	0,0	0%	100%
Bułgaria	3,3	0,0	0	28,7	28,7	0,0	0%	100%
Litwa	3,2	0,0	0	10,5	10,5	1,9	53%	47%
Łotwa	1,6	0,0	0	9,2	7,3	1,9	108%	Bez niedoboru
Luksemburg	1,2	0,0	0	0,0	1,1	1,6	118%	Bez niedoboru
Estonia	1,0	0,0	0	1,8	1,8	2,6	230%	Bez niedoboru
Słowenia	1,0	0,0	0	2,5	2,5	0,9	79%	21%
Szwecja	1,0	0,0	0	0,0	3,2	0,0	0%	100%
UE	490,2	190,9	135,9					

Infrastruktura - czy zabezpiecza na wypadek kryzysu ?

Kraj	Konsumpcja w szczycie	Maksymalna moc wyłaczania z magazynów (w tym LNG)	Produkcja własna	LNG	LNG poza magazynami	Gazociągi przynoszące gaz ze Wschodu	Największy dostawca (zasada N-1 dla krajów)	Pozostałe gazociągi dla N-1	„Stress test”	Brakujący popyt jako % szczytowego zapotrzebowania
	mln m ³ /dzień	mln m ³ /dzień	mln m ³ /dzień	mln m ³ /dzień	mln m ³ /dzień	mln m ³ /dzień	mln m ³ /dzień	mln m ³ /dzień	mln m ³ /dzień	%
W. Brytania	491	96	191	95	0	0	100	112	-92	19%
Niemcy	500	328	36	0	0	262	262	235	99	Bez niedoboru
Włochy	387	253	23	31	0	98	98	180	69	Bez niedoboru
Francja	374	266	2	47	0	0	53	94	-13	3%
Hiszpania	175	172	0	157	0	0	30	13	11	Bez niedoboru
Holandia	430	177	185	0	0	0	71	50	-18	4%
Belgia	135	23	0	25	2	0	130	160	49	Bez niedoboru
Rumunia	75	22	32	0	0	114	114	0	-21	28%
Polska	68	34	11	0	0	116	116	3	-20	30%
Węgry	110	51	8	0	0	39	39	11	-39	36%
Austria	69	49	5	0	0	145	145	20	5	Bez niedoboru
Czechy	64	51	0	0	0	144	144	67	54	Bez niedoboru
Słowacja	40	34	1	0	0	296	296	29	24	Bez niedoboru
Irlandia	22	3	1	0	0	0	29	0	-18	83%
Portugalia	20	7	0	14	7	0	13	0	-9	47%
Dania	26	16	28	0	0	0	2	0	18	Bez niedoboru
Grecja	15	0	0	4	4	9	19	9	-5	31%
Finlandia	21	0	0	0	0	19	19	0	-21	100%
Bułgaria	15	3	0	0	0	79	79	0	-12	78%
Litwa	13	0	0	0	0	29	29	5	-8	59%
Łotwa	9	24	0	0	0	25	25	0	15	Bez niedoboru
Luksemburg	7	0	0	0	0	0	4	3	-4	59%
Estonia	5	0	0	0	0	5	5	7	2	Bez niedoboru
Słowenia	5	0	0	0	0	7	7	2	-3	52%
Szwecja	6	0	0	0	0	0	9	0	-6	100%
UE	3082	1609	523	372						

- Bardzo dobre zabezpieczenie dostaw gazu przez PMG
- Dobre zabezpieczenie dostaw gazu przez PMG
- Średnie zabezpieczenie dostaw gazu przez PMG
- Niskie zabezpieczenie dostaw gazu przez PMG
- Minimalne lub żadne zabezpieczenie dostaw gazu przez PMG
- Nie dotyczy

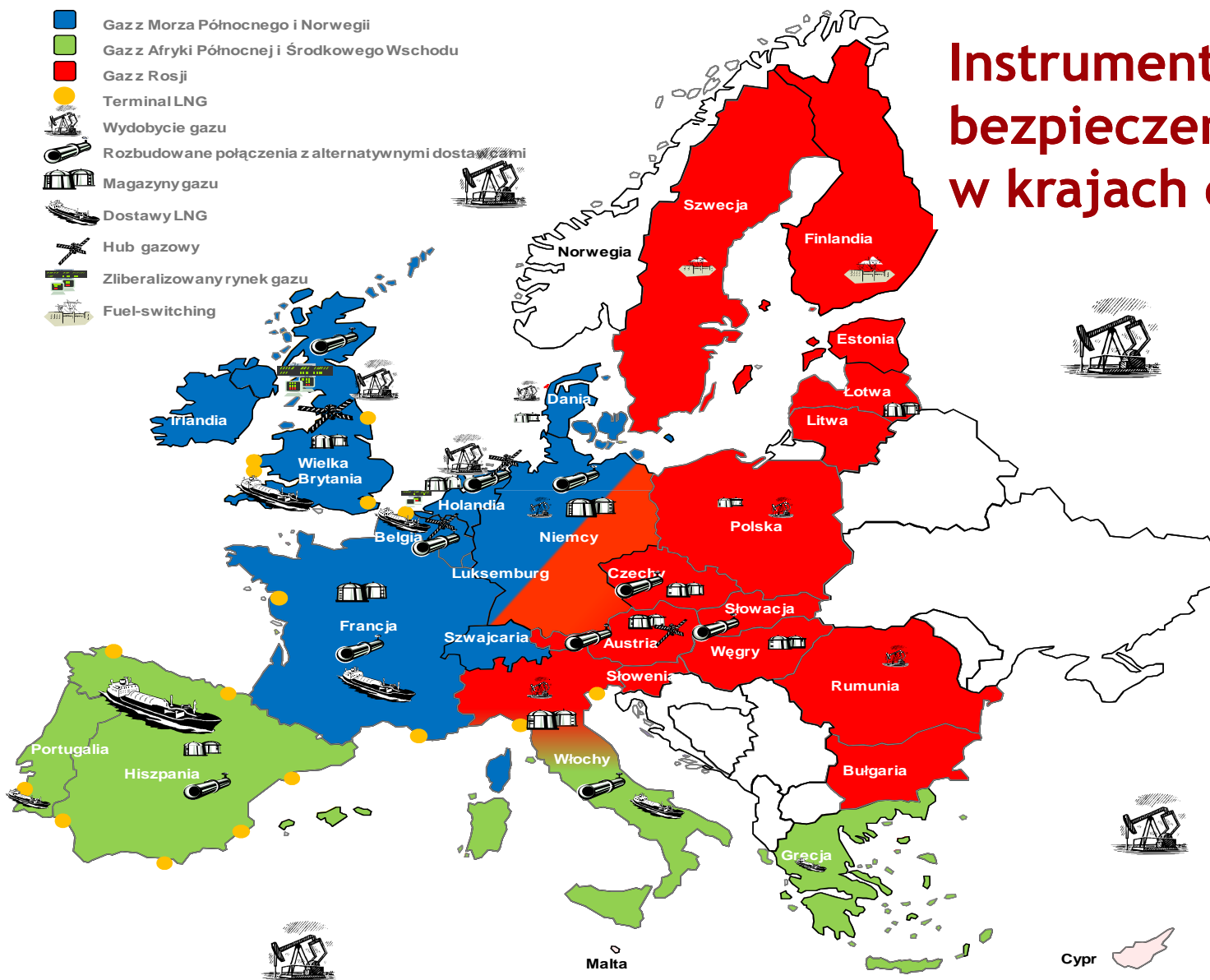
Kto w UE ma wystarczające magazyny ?

Infrastruktura dla bezpieczeństwa gazowego UE

Potencjał europejskiej infrastruktury gazowej w roku 2015 uwzględniający realizację następujących projektów gazowych:

- Gazociąg Nabucco I faza: 8 mld m³/rok z Turcji do Austrii (Baumgarten),
- Gazociąg Nord Stream: 55 mld m³/rok z Rosji do Niemiec,
- Gazociąg Galsi: 8 mld m³/rok z Algierii do Włoch,
- Gazociąg Medgaz: 8 mld m³/rok z Algierii do Hiszpanii,
- Gazociąg TGI – przedłużenie do Włoch (8 mld m³/rok) wraz z rozbudową przesyłu na wejściu z Turcji do Grecji (z 7 do 11 mld m³/rok),
- Gazociąg Skanled (lub inna wersja połączenia gazociągów norweskich z infrastrukturą Danii i Szwecji: 8-9 mld m³/rok z Norwegii do Danii/Szwecji),
- Gazociąg Baltic Pipe: 2-3 mld m³/rok gaz z Danii do Polski (z rewersem),
- Gazociąg Amber (mała skala): 2 mld m³/rok między Polską a Litwą,
- Interkonektor między Finlandią a Estonią: 3,7 mld m³/rok,
- Interkonektor między Słowacją a Węgrami: 5,3 mld m³/rok,
- Gazociąg z Węgier na Chorwację: 6,6 mld m³/rok,
- Gazociąg z Czech do Polski: 1,1 mld m³/rok,
- Nowe (oprócz Nabucco) połączenia pomiędzy:
 - Węgrami a Rumunią: 1,8 mld m³/rok,
 - Rumunią a Bułgarią (z rewersem): 1,5 mld m³/rok,
 - Turcją a Bułgarią: 0,9 mld m³/rok,
- Rewers na gazociągu z Grecji do Bułgarii: 0,9 mld m³/rok,
- Rozbudowa (lub nowe połączenia) między:
 - Holandią i Belgią: o 10,5 mld m³/rok,
 - Niemcami i Austrią: o 2-3 mld m³/rok,
 - Włochami i Austrią: do 14 mld m³/rok,
 - Austrią i Słowacją: do 23 mld m³/rok,
 - Francją a Niemcami: 2,6 mld m³/rok,
 - Francją a Hiszpanią (w obie strony): do 3,3 mld m³/rok,
 - Niemcami i Danią (w obie strony): do 4-4,5 mld m³/rok,
 - Danią a Szwecją: do 6,4 mld m³/rok,
 - Litwą a Łotwą (w obie strony): do 3,7 mld m³/rok,
 - Austrią a Słowenią: do 3,7 mld m³/rok,
 - Włochami a Słowenią: do 1,5 mld m³/rok.
- Szereg inwestycji udrażniających przepustowość sieci wewnątrz wielu krajów (zwłaszcza Czechy, Słowacja, Węgry, Austria).
- Oraz rozbudowa pojemności przesyłowych do Turcji z regionu kaspijskiego (do 20 mld m³/rok i Iranu (do 30 mld m³/rok).

Instrumenty zwiększające bezpieczeństwo dostaw gazu w krajach członkowskich UE

Pytania ?

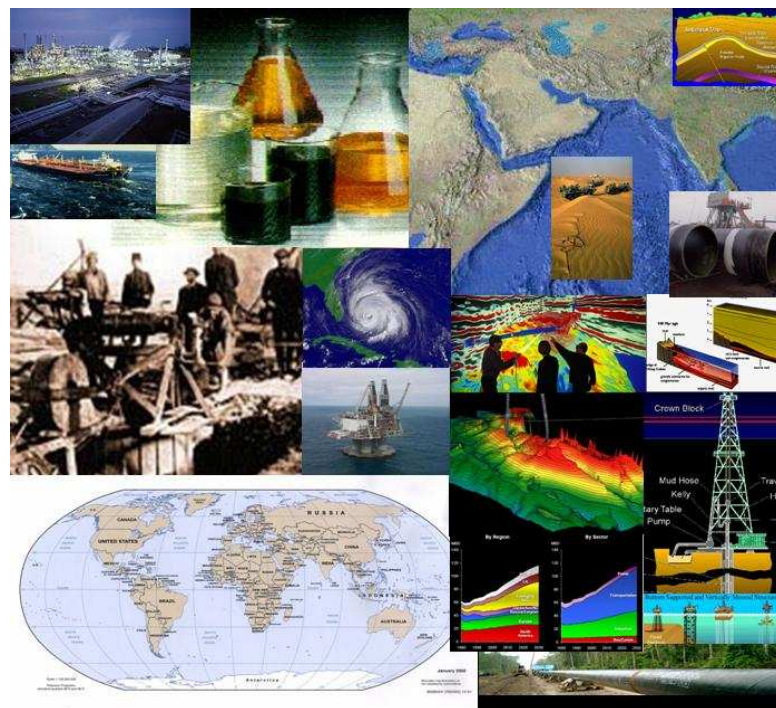
O Instytucie Studiów Energetycznych

**Instytut Studiów Energetycznych (ISE)
jest polską firmą konsultingową
wyspecjalizowaną w doradztwie
dla sektora
naftowo-gazowego-energetycznego
oraz ciężkiej chemii.**

**Oferta na:
www.ise.com.pl**

ul. Śniadeckich 17
00-654 Warszawa
tel.: +48 (22) 629.97.46
fax/tel: +48 (22) 621.74.88

Dziękuję za uwagę 😊

andrzej.sikora@ise.com.pl

**Instytut
Studiów Energetycznych**